Pr. Prof. Univ. Dr.
Constantin Coman
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea din București

Despre bunătatea lui Dumnezeu și participarea omului la ea

Făcând o succintă investigație atât în dumnezeieștile Scripturi, cât și în literatura patristică, am constatat fără prea multă greutate că discursul despre bunătate este strâns legat de observația pe care o face Mântuitorul tânărului bogat, care-L numește bun: „Bunule Învățător, ce bine să fac, ca să am viața veșnică?” (Matei XIX, 16). Deși nu are legătură cu subiectul discuției, Mântuitorul dă acestuia la început o replică fermă și limpede, ce nu lasă loc de interpretare, spunându-i că nu ar fi trebuit să-L numească bun, deoarece numai Dumnezeu este bun: „De ce-Mi zici bun? Nimeni nu este bun, decât numai Unul Dumnezeu / οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰμὴ εἷς, ὁ Θεός” (Matei XIX, 17). De observat formularea cu ton absolut, susținută de folosirea pronumelui *nimeni*, a adverbului *numai,* precum și a numeralului *Unul*. Ar fi putut să spună simplu: „Numai Dumnezeu este bun. Sau: Nimeni nu este bun, decât numai Dumnezeu!” Sau: „Unul este bun, Dumnezeu!” Le-a pus însă pe toate la un loc, evident, pentru a întări afirmația și pentru a nu lăsa loc de îndoială. Ceea ce, în contextul concret al rostirii sale, pare o afirmație secundară reprezintă, în fapt, un adevăr teologic fundamental; ea devine temei esențial pentru o temă teologică dezvoltată de marii Părinți ai Bisericii, mai ales în perioada primelor veacuri, cea a disputelor hristologice privitoare la dumnezeirea și deoființi-mea Fiului cu Tatăl, dar nu numai.

Intenția imediată a Mântuitorului Hristos este de a-l provoca pe tânărul Său întrebător să ia aminte și la eventualitatea ca în fața lui să fie Dumnezeu Însuși. Părinții Bisericii iau în calcul această erminie, spunând că Mântuitorul Hristos nu-l contrazice, de fapt, pe tânărul bogat, care-L numește bun, ci se folosește de întrebare pentru a-i atrage atenția asupra dumnezeirii Sale. „Dacă tu mă numești bun și, iată, realitatea este că numai singur Dumnezeu este bun, afirmația ta ar fi corectă dacă Eu aș fi Dumnezeu!”

Exegeții descoperă aici și o mustrare a Mântuitorului Hristos la adresa învățătorilor de lege, care-și adăugau atributul de *buni* și *drepți* fie direct, fie indirect, sugerând oamenilor că ei sunt buni datorită faptului că învață

ceea ce este bine și – s-ar deduce că – săvârșesc binele. Este o atitudine pe care o întâlnim la tot pasul în dumnezeieștile Evanghelii. Domnul Hristos se adresează unei societăți care împărțise oamenii în drepți și păcătoși, în oameni buni și oameni răi. Cei care operaseră această împărțire erau, desigur, cei ce se credeau drepți și buni, pentru a-și pune în evidență propria bunătate și dreptate, arătând că răutatea și păcatul sunt la ceilalți. Tânărul bogat se înscrie și el în categoria celor buni și drepți, care voia o confirmare din partea Mântuitorului. Acesta însă îi atrage atenția că este victimă a unei mentalități greșite și mult-vătămătoare, anume a mentalității că omul poate să ajungă la bunătate prin sine și prin faptele sale. Societatea religioasă a Vechiului Israel din timpul Mântuitorului Hristos crease criterii morale în temeiul cărora să împartă lumea în buni și răi, în drepți și păcătoși, în funcție de faptele fiecăruia. Această atitudine a condus la părere de sine și la slavă deșartă, la împietrirea inimii, afectând profund vocația iubitoare a omului atât față de semenii săi, cât și față de Dumnezeu.

Judecata Domnului este necruțătoare: El răstoarnă această ierarhie, arătând prin nenumărate exemple, învățături și pilde, că, în fapt, sunt mai aproape de Dumnezeu cei considerați păcătoși și mai departe de Dumnezeu cei ce se considerau buni și drepți. Imaginea consacrată la vreme aceea era, așadar, greșită, trimitea la o părere de sine generalizată a celor ce se credeau buni și drepți, fără să fie de fapt. Este o ispită generală a oamenilor aceea a suficienței de sine. Există o pornire generală în om de a-și aroga merite pentru ceea ce este și pentru ceea ce face bun, scăpând din vedere că tot ceea ce este el și tot ceea ce face beneficiază în prealabil de darul întregii creații, a tot ceea ce este în jurul său. Creația întreagă, care este lucrarea lui Dumnezeu, ca și omul însuși, fiecare în parte și toți la un loc, sunt făpturi ale lui Dumnezeu. Creația întreagă, în frunte cu minunea pe care o reprezintă omul însuși, reprezintă premisa esențială pentru tot ceea ce este și pentru tot ceea ce face omul. Or, această premisă vine din afara lui, el nu are niciun merit și nicio contribuție. I se dă pur și simplu în dar. Însăși existența omului este un dar.

Ce procent reprezintă contribuția omului la ceea ce este și ceea ce face?! Evident, unul infim! El este chemat, de fapt, să-și asume darul propriei existențe, care implică și darul întregii creații înconjurătoare, și să lucreze darul acesta, să se așeze în proiectul dumnezeiesc ce se află în el, să urmeze calea așezată de Dumnezeu în acest proiect.

Răspunsul Mântuitorului Hristos este răspunsul pe care, în mod firesc, ar fi trebuit să-l aibă orice om. Dacă ar avea trezvia și luciditatea să conștientizeze adevărul că tot ceea ce este și ceea ce face vine de la bunul Dumnezeu, nimeni dintre oameni nu s-ar mai putea caracteriza pe sine ca

bun și, atunci când cineva i-ar spune că este bun, spontan ar repeta replica Mântuitorului Hristos: Nimeni nu este bun, decât Unul Dumnezeu! Pentru că toate vin de la El. Toate ne-au fost date! În toate rugăciunile și slujbele Bisericii acest adevăr este afirmat totdeauna și în cele mai diverse și mai convingătoare moduri. Să ne amintim numai fragmentul din Rugăciunea amvonului, în care preotul, încheind Dumnezeiasca Liturghie, afirmă că: „... toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus sunt, pogorându-se de la Tine, Părintele luminilor, și Ție slavă, mulțumire și închinăciune înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea, și în vecii vecilor".

Cuvântul Mântuitorului Hristos „Nimeni nu este bun, decât numai Unul Dumnezeu!" revelează un adevăr teologic pe care-l vor dezvolta Părinții Bisericii, cu implicații în înțelegerea tuturor lucrurilor, anume acela că numai Dumnezeu are totul în Sine, are viață în Sine, este bun în Sine, este drept în Sine, este iubire în Sine și toate celelalte. Făptura are totul prin împărtășire de la Dumnezeu. De aceea, Dumnezeu este singurul izvor de viață, iubire, sfințenie, bunătate etc. Dumnezeu este bun din fire, omul nu este bun din fire, ci este bun prin împărtășire de bunătatea lui Dumnezeu. Ispita omului este să fie bun prin sine, dar lucrul acesta nu este posibil, deoarece omul a fost făcut de Dumnezeu să funcționeze prin împărtășire fie din sursa fizică exterioară lui, fie din sursa duhovnicească, dumnezeiască, și aceasta exterioară lui. Lipsit de această sursă exterioară, el moare fie fizic, fie duhovnicește. Omul este un mecanism psiho-somatic desăvârșit, conceput să funcționeze prin alimentare cu resurse exterioare, toate – și cele fizice, și cele duhovnicești – venind de la bunul Dumnezeu.

Acest adevăr elementar îl poate constata și înțelege oricine nu din cărți, ci din observarea elementară a propriei sale vieți și a lumii înconjurătoare. Cea mai simplă privire îl va conduce pe om să constate că toată lumea înconjurătoare, întreaga creație a fost făcută pentru el. Dacă ar avansa un singur pas cu interogarea, ar găsi răspunsul că darul vine din bunătatea și iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Părintele nostru sfânt Dumitru Stăniloae își intitulează capitolul despre lume din *Teologia* sa *dogmatică* astfel: „Lumea ca dar al iubirii lui Dumnezeu pentru oameni". Pasul următor ar fi ca omul să se smerească pe sine, recunoscând că tot ce este bun îi vine de la Dumnezeu și să-și arate recunoștința și mulțumirea pentru aceasta, dar și pentru iubirea și bunătatea nemărginite, ce se revarsă necondiționat asupra sa.

Un alt adevăr esențial, ușor de descifrat, este exprimat de Mântuitorul Hristos, anume acela că bunătatea și iubirea de oameni ale lui Dumnezeu nu sunt condiționate de comportamentul oamenilor, ci ele izvorăsc din firea lui Dumnezeu. Dumnezeu își arată bunătatea Sa față de oameni deoarece este bun, nu pentru că oamenii fac lucruri bune și trebuie răsplătiți. Să ne amintim cuvintele Domnului Hristos, prin care descrie desăvârșirea dumnezeiască: „Ca să fiți fiii Tatălui vostru celui din ceruri, că El face să răsară soarele și peste cei răi, și peste cei buni și trimite ploaie și peste cei drepți, și peste cei nedrepți" (Matei V, 45). Desăvârșirea se arată în a nu fi condiționat de nimic exterior și a te manifesta în funcție de tine, de ceea ce ești tu. Dovada ridicării deasupra condiționării externe este atunci când, iată, „iubești pe vrăjmași, binecuvântezi pe cei ce te blestemă, faci bine celor ce te urăsc și te rogi pentru cei care te vatămă și te prigonesc" (Matei V, 44). Dependența bunătății tale de ceilalți este semnul rămânerii în păcat și departe de Dumnezeu. Dacă iubești pe cei care te

iubesc, nu eşti cu nimic mai presus de păcătoşi, pentru că şi ei fac acest lucru. La fel, dacă îmbrăţişezi numai pe fraţii tăi, nu eşti cu nimic mai presus de păgâni, pentru că şi ei fac acest lucru (Matei V, 46-47). Desăvârşirea constă în a fi bun şi a iubi şi pe cei buni, şi pe cei răi, şi pe cei drepţi, şi pe cei păcătoşi. Aceasta este măsura dumnezeirii. Aşa face Dumnezeu: „Fiţi, dar, voi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru cel ceresc desăvârşit este!" (Matei V, 48).

Desăvârșirea constă în a fi bun și a iubi și pe cei buni, și pe cei răi, și pe cei drepți, și pe cei păcătoși. Aceasta este măsura dumnezeirii. Așa face Dumnezeu. (...) Dar omul nu este limitat la puterile lui naturale, ci are acces la puterile dumnezeiești.

Confruntaţi cu provocarea atingerii măsurii dumnezeieşti, unii exegeţi socotesc că aici este vorba despre o măsură mai curând utopică, pe care omul nu o poate ajunge, întrucât este dincolo de puterile lui. Şi au dreptate! Într-adevăr, omul nu poate să-i iubească pe vrăjmaşi cu puterile lui, nici să binecuvânteze pe cei care-l blestemă, nici să facă bine celor care-l vatămă şi-l prigonesc. Dar omul nu este limitat la puterile lui naturale, ci are acces la puterile dumnezeieşti. Cuviosul Siluan, acest mare sfânt al secolului al XX-lea, se opreşte cu stăruinţă asupra iubirii de vrăjmaşi şi ne spune că atunci când omul ajunge să iubească pe vrăjmaşi, aceasta este semnul că în el este prezent şi lucrează Duhul lui Dumnezeu.

Tot despre desăvârşire ne vorbeşte Domnul Iisus şi în dialogul cu tânărul bogat: „Dacă voieşti să fii desăvârşit, du-te, vinde averea ta, dă-o săracilor şi vei avea comoară în cer; după aceea, vino şi urmează-Mi" (Matei XIX, 21). Să ceri unui om bogat să renunţe la bogăţia lui este lucrul cel mai greu. Mântuitorul confirmă acest lucru spunând cuvintele care au rămas ca un ecou de judecată dramatică: „Adevărat zic vouă că un bogat cu greu va intra în împărăţia cerurilor. Şi iarăşi zic vouă mai lesne este să treacă o cămilă prin urechile acului, decât să intre un bogat în împărăţia lui Dumnezeu" (Matei XIX, 23-24). Acesta nu înseamnă că omul rămâne osândit în faţa neputinţei. Limitat la puterile sale naturale, nu poate să atingă această măsură, dar este chemat să-şi amintească adevărul fundamental că omul are acces la puterile dumnezeieşti. De data aceasta, Domnul Hristos Însuşi ne descoperă că ceea ce este cu neputinţă la oameni este cu putinţă la Dumnezeu. Mai mult chiar: „La Dumnezeu toate sunt cu putinţă" (Matei XIX, 26).

Putem cita multe mărturii din dumnezeieştile Scripturi, care ne vorbesc despre bunătatea lui Dumnezeu, ce se manifestă liber şi necondiţionat de performanţele oamenilor. Vom mai cita numai parabola lucrătorilor viei. Când stăpânul viei, la sfârşitul zilei, plăteşte pe cei tocmiţi în ceasul al unsprezecelea ca pe cei din ceasul întâi, aceştia din urmă se supără, gândind că li se face nedreptate, deşi Stăpânul îi plătise cu cât se înţeleseseră: „căr-

teau împotriva stăpânului casei, zicând: Aceştia de pe urmă au făcut un ceas şi i-ai pus deopotrivă cu noi, care am dus greutatea zilei şi arşiţa" (Matei XX, 11-12). Stăpânul le descoperă un lucru important, anume că pentru cei tocmiţi mai târziu peste zi şi pentru cei din ceasul al unsprezecelea plata nu reprezintă echivalentul muncii depuse, ci reprezintă expresia bunătăţii lui: „Prietene, nu-ţi fac nedreptate. Oare nu te-ai învoit cu mine [pentru] un dinar? Ia ce este al tău şi pleacă. Voiesc să dau acestuia de pe urmă ca şi ţie. Nu mi se cuvine mie să fac ce voiesc cu ale mele? Sau ochiul tău este rău, pentru că eu sunt bun?" (Matei XX, 13-15). Acest ultim cuvânt avea să se adeverească în multe situaţii din vremea Mântuitorului şi după aceea. Manifestarea bunătăţii lui Dumnezeu faţă de cei păcătoşi, neputincioşi, slăbănogi, faţă de cei de alt neam sau chiar de altă credinţă stârnea mânia celor drepţi, a celor credincioşi şi a celor de un neam cu El. Devenit prieten al vameşilor şi al desfrânatelor, vindecător şi izbăvitor al celor de alt neam şi de alte credinţe, în temeiul bunătăţii Sale dumnezeieşti şi nu pentru faptele sau starea lor, Domnul le descoperă oamenilor acest adevăr fundamental pentru viaţa lor, anume că binele şi bunătatea au un singur izvor, pe bunul şi iubitorul de oameni Dumnezeu. Iar cei care se amăgesc cum că ajung la oarecare măsură a bunătăţii şi a dreptăţii prin puterile lor cad în ispita suficienţei de sine, care împietreşte inima şi faţă de aproapele, şi faţă de Dumnezeu. Să invocăm numai pilda fiului risipitor, în care apar în prim plan şi în plin contrast bucuria Tatălui pentru întoarcerea fiului risipitor şi desfrânat şi întristarea mânioasă a fratelui celui mare, închis în logica meritelor, care este contrară logicii bunătăţii. Bunătatea înseamnă a dărui ceva cuiva tocmai pentru că eşti bun, nu a plăti cuiva pentru că merită!

Devenit prieten al vameşilor şi al desfrânatelor, vindecător şi izbăvitor al celor de alt neam şi de alte credinţe, în temeiul bunătăţii Sale dumnezeieşti şi nu pentru faptele sau starea lor, Domnul le descoperă oamenilor acest adevăr fundamental pentru viaţa lor, anume că binele şi bunătatea au un singur izvor, pe bunul şi iubitorul de oameni Dumnezeu.

Bunătatea lui Dumnezeu este slăvită de dumnezeieştile Scripturi în cuvinte nemuritoare, preluate în imnurile Bisericii. Să citărm numai începutul vestitului *Psalm CXVII*:

1. „Lăudaţi pe Domnul, că este bun, că în veac este mila Lui.
2. Să zică, dar, casa lui Israel că este bun, că în veac este mila Lui.
3. Să zică, dar, casa lui Aaron că este bun, că în veac este mila Lui.
4. Să zică, dar, toţi cei ce se tem de Domnul că este bun, că în veac este mila Lui".

Bunătatea lui Dumnezeu este asociată, după cum vedem, cu mila şi cu iertarea. Mila are în vedere slăbiciunile şi neputinţele omului, iar iertarea are în vedere căderile şi păcatele oamenilor.

Dumnezeiasca Liturghie, de la un capăt la altul, invocă bunătatea lui Dumnezeu. La începutul Proscomidiei, preotul spune: „Acoperit-a cerurile bunătatea Ta, Hristoase, şi de lauda Ta este plin pământul". Adresându-I-se lui Dumnezeu în timpul Dumnezeieştii Liturghii, slujitorul Îl numeşte frecvent „bun şi iubitor de oameni" sau „bun şi binevoitor!" şi face la tot pasul trimitere la bunătatea lui Dumnezeu. La rugăciunea de la Vohodul mic, preotul pomeneşte pe sfinţii îngeri, „care slujesc împreună cu noi şi împreună slăvesc bunătatea Ta". La rugăciunea din timpul cântării întreit-sfinte, slujitorul se roagă: „Însuţi Stăpâne, primeşte şi din gurile noastre, ale păcătoşilor, întreit-sfânta cântare şi ne cercetează pe noi, întru bunătatea Ta." Prima rugăciune a credincioşilor se sfârşeşte cu cererea: „milostiv să ne fii nouă, întru mulţimea bunătăţii Tale!" În rugăciunile de dinaintea Sfintei Împărtăşanii, se face referire cu deosebire la bunătatea lui Dumnezeu, în temeiul căreia cerem să ne fie primită pocăinţa: „Care pentru multa bunătate, în zilele cele din urmă, ai purtat Trup şi Te-ai răstignit, şi Te-ai jertfit pentru noi, cei nemulţumitori şi nerecunoscători, şi cu Sângele Tău ai înnoit firea noastră cea stricată prin păcat, Însuţi, Împărate, Cel ce eşti fără de moarte, primeşte şi pocăinţa mea, a păcătosului..." Sau: „fărădelegile mele au covârşit capul meu, dar mulţimea îndurărilor Tale este neasemănată şi mila bunătăţii Tale cea fără de răutate este nespusă şi nu este niciun păcat care să biruiască iubirea Ta de oameni...".

Bunătatea lui Dumnezeu este slăvită de marii Părinţi ai Bisericii. Unul dintre cele mai frumoase cuvinte închinate bunătăţii lui Dumnezeu, care accentuează aspectele prezente şi în dumnezeieştile Evanghelii, este cuvântul de învăţătură al Sfântului Ioan Gură de Aur din noaptea de Paşti. Vom reda o bună parte din el, deoarece copleşeşte prin forţa sa de expresie şi prin limpezimea ilustrării adevărului. Acest cuvânt poate fi intitulat *Despre bogăţia bunătăţii lui Dumnezeu*:

„De este cineva binecredincios şi iubitor de Dumnezeu, să se bucure de acest praznic frumos şi luminat. De este cineva slugă înţeleaptă, să intre, bucurându-se, întru bucuria Domnului său. De s-a ostenit cineva postind, să-şi ia acum răsplata. De a lucrat cineva din ceasul cel dintâi, să-şi primească astăzi plata cea dreaptă. De a venit cineva după ceasul al treilea, mulţumind să prăznuiască. De a ajuns cineva după ceasul al şaselea, să nu se îndoiască nicidecum, căci cu nimic nu va fi păgubit. De a întârziat cineva până în ceasul al nouălea, să se apropie, nicidecum îndoindu-se. De a ajuns cineva abia în ceasul al unsprezecelea, să nu se teamă din pricina întârzierii, căci darnic fiind Stăpânul, primeşte pe cel de pe urmă ca şi pe cel dintâi, odihneşte pe cel din al unsprezecelea ceas ca şi pe cel ce a lucrat din ceasul dintâi.

Și pe cel de pe urmă miluiește, și pe cel dintâi mângâie. Și aceluia plătește, și acestuia dăruiește, și faptele le primește, și gândul îl ține în seamă, și lucrul îl prețuiește, și voința o laudă.

Pentru aceasta, intrați toți întru bucuria Domnului nostru! Și cei dintâi, și cei de-al doilea, luați plata! Bogații și săracii, împreună bucurați-vă! Cei ce v-ați înfrânat și cei leneși, cinstiți ziua! Cei ce ați postit și cei ce n-ați postit, veseliți-vă astăzi! Masa este plină, ospătați-vă toți!

Vițelul este mult, nimeni să nu iasă flămând! Gustați toți din ospățul credinței! Împărtășiți-vă toți din bogăția bunătății!"

Dumnezeu este bun din fire și izvor al tuturor bunătăților

Dincolo de vorbirea bisericească, liturgică, mărturisitoare, întâlnim la marii Părinți ai Bisericii o foarte bogată și profundă vorbire teologică despre bunătatea lui Dumnezeu. Analizând bunătatea, ca, de altfel, oricare dintre atributele lui Dumnezeu, Părinții Bisericii descoperă adevăruri teologice fundamentale, cum ar fi, spre exemplu, faptul că Dumnezeu este singurul bun după fire și că toată făptura, incluziv omul, este bună întrucât participă la bunătatea lui Dumnezeu. Aceasta ilustrează raportul dintre Creator și creatură, valabil pentru orice subiect am trata. Dumnezeu este singurul izvor de viață, care aduce lumea la viață și o ține în viață prin continua împărtășire.

Dumnezeu Își descoperă în dumnezeiești Scripturi, dar și experienței nemijlocite a Părinților Bisericii, înțelepciunea Sa de nepătruns cu mintea omenească. Aflăm, de asemenea, că în Sfânta Treime este un singur izvor, și acela este Tatăl. Fiul și Duhul Sfânt primesc de la Tatăl totul, inclusiv viața în sine și toate atributele dumnezeiești. Tatăl este izvorul bunătății. Tatăl este singurul izvor, spun Părinții. Voi cita numai pe Sfântul Grigorie Palama, care spune limpede că: „... singurul început – și izvor, și rădăcină – pentru Fiul și Duhul este Tatăl"[1].

În contextul dezbaterilor hristologice, Sântul Grigorie de Nyssa comentează afirmația Mântuitorului Hristos făcută către tânărul bogat, subliniind smerenia Fiului, Care, în acest context, spune numai despre Tatăl că este bun, dar în taină lasă să se înțeleagă și adevărul că El, ca Fiu al Tatălui, participă la bunătatea Tatălui, cum reiese din alte cuvinte ale Sale: spre exemplu, atunci când spune că El este una cu Tatăl sau că Tatăl este în El și El este în Tatăl... „Fiul este desăvârșit din Tatăl desăvârșit"[2]. Este subînțeles și aici adevărul că Tatăl este singurul izvor.

1 Sf. Grigorie Palama, *Despre cei ce se liniștesc în sfințenie*, Opere complete, Vol. IV, Editura Gândul aprins, București, 2016, pp. 291-292 (...μόνη γὰρ ἀρχὴ καὶ πηγὴ καὶ ῥίζα τοῦ τε υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος ὁ πατήρ.)

2 Gregorius Nyssenus Theol., *Adversus Arium et Sabellium de Patre et filio*, Vol. 3,1, p. 82, al. 15. Unde nu este indicată altă sursă, textele Părinților au fost luate din *Thesaurus Linguae Graecae*, the Packard Humanities Institute, Diogenes (versiunea 3.2.0), 1999-2007.

El este bunătate, cum este și iubire. Dumnezeu nu are bunătate, ci este bunătate.

Un alt adevăr teologic important, privitor la bunătate este acela că Dumnezeu este bun *din fire*, El este bunătate, cum este și iubire. Dumnezeu nu are bunătate, ci este bunătate. Într-o frumoasă omilie la *Ecclesiast*, Sfântul Grigorie de Nyssa dezvoltă acest subiect, spunând că Dumnezeu-Creatorul, fiind bun, este și pricina sau făcătorul tuturor bunătăților: „Căci cel care din fire este bun devine și pricinuitorul tuturor bunătăților, deoarece tot pomul bun face roade bune; nu crește din mărăcini struguri, și nici din viță de vie, mărăcini”[3]. „Dacă omul care este bun din prisosul inimii sale nu scoate ceva rău, ci vorbește cele potrivite cu firea sa, cu atât mai mult izvorul tuturor bunătăților nu poate scoate ceva rău din firea Sa”[4].

Una dintre consecințele faptului că Dumnezeu este bun din fire este aceea că Dumnezeu nu este schimbător. Nu există eventualitatea ca uneori să fie bun și alteori, nu. Didim cel Orb spune în acest sens: „Căci nu se întâmplă ca odată să miluiască și altă dată să nu miluiască. Căci din fire bun fiind, totdeauna miluiește”[5].

Mihail Pselos are o exprimare succintă, dar atotcuprinzătoare a adevărului că Dumnezeu este bunătate și de aceea face părtașă la bunătatea Sa întreaga creație: „Dumnezeu, bun fiind și mai presus de orice răutate, pe toate creaturile le-a făcut părtașe bunătății Sale. Nu este niciuna dintre făpturi care să nu participe / să nu se împărtășească de Dumnezeu. Iar Dumnezeu și bunătatea sunt unul și același lucru”[6].

Împotriva lui Eunomiu, Sfântul Grigorie de Nyssa spune: „Dacă, într-adevăr, numai Tatăl este bun, având bunătatea nu dobândită, ci din fire, și Fiul nu se împărtășește de firea Tatălui, așa cum vrea erezia, nu este părtaș nici firii celei bune și de tot binele este străin”[7].

Sfântul Atanasie cel Mare, în lucrarea sa *Despre Sfânta Treime*, subliniază faptul că între persoanele Sfintei Treimi nu vorbim de împărtășire a bunătății, ci de identitate de ființă. Și de aceea spune: „Nimeni nu este bun, decât numai Dumnezeu, căci bun fiind și Tatăl, și Fiul și Duhul Sfânt, nu vorbim despre împărtășire de bunătate, ci de identitate de ființă”[8].

În același context al controverselor hristologice, Sfântul Vasile cel Mare aduce drept argument al identității de ființă / deoființimea Fiului cu Tatăl tocmai bunătatea: „Bun fiind Tatăl, bun fiind și Cel născut din Cel bun, au

3 Gregorius Nyssenus Theol., *In Ecclesiasten* (homiliae 8), Vol. 5, p. 301, al. 11.

4 Gregorius Nyssenus Theol., *In Ecclesiasten* (homiliae 8), Vol. 5, p. 301, al. 14.

5 Didymus Caecus Scr. Eccl., *Fragmenta in Psalmos* (e commentario altero) Fragment 986, al. 4.

6 Michael Psellus Polyhist., *Theologica Opusculum* 11, al. 32.

7 Gregorius Nyssenus Theol., *Contra Eunomium*, Cartea a 3-a, cap. 9, secț. 6, al. 8.

8 Athanasius Theol., *De sancta trinitate* (dialogi 1, 3, 5) [Sp.], Vol. 28, p. 1141, al. 1.

drept ființă bunătatea”![9] Același lucru, privitor, de data aceasta, la Duhul Sfânt: „(Duhul) din fire este bun, precum bun este Tatăl [și] bun este și Fiul”![10] Iar Origen spune același lucru, numind pe Fiul chip al Tatălui: „Căci Tatăl este bun, iar Mântuitorul este chip al bunătății Lui”[11].

Că Dumnezeu este izvorul bunătății spune și Sfântul Atanasie cel Mare: „Dumnezeu este bun și, mai mult decât atât, este și izvorul bunătății”[12]. Sfântul Vasile cel Mare ne spune același lucru: „Dumnezeu este bun și cauză a tuturor bunătăților”[13].

Bunătatea are în sine dinamica ieșirii în afară, spre ceilalți, în timp ce răutate se mișcă egocentric. Sfântul Ioan Gură de Aur surprinde foarte frumos acest aspect: „Să afli că cel rău este rău pentru sine, iar cel bun este bun și pentru ceilalți”[14]. Și pentru că suntem la Sfântul Ioan Gură de Aur, să mai citățm un fragment din opera lui, cu referire la bunătatea lui Dumnezeu arătată către toți oameni, dar mai ales către cei ce se pocăiesc.

„Dacă vei vedea pe cineva care se îmbăta oarecând, iar acum este postitor, dacă vei vedea pe cineva care oarecând profera blasfemii, iar acum este teolog, dacă vei vedea pe cineva care oarecând își întina gura cu cântări rușinoase, iar acum își curăță sufletul cu imnuri dumnezeiești, minunează-te de mărinimia lui Dumnezeu și adu laude pocăinței... Căci Dumnezeu este bun [cu] toți, dar Își arată mărinimia mai ales către cei ce păcătuiesc”[15].

Comentând cuvintele Sfântului Pavel către Efeseni: „Din gura voastră să nu iasă niciun cuvânt rău, ci numai ce este bun, spre zidirea cea de trebuință”, Sfântul Ioan Gură de Aur trage concluzia, cu relevanță pentru tema noastră, „că acela este bun care zidește pe aproapele”[16].

Să ne amintim că mulți dintre creștinii noștri simpli folosesc expresia *bunul Dumnezeu* când vorbesc despre El. Am observat acest lucru și la mulți dintre Părinții Bisericii pe care i-am cercetat. Reținem dintre aceștia pe Sfântul Teodor Studitul, care folosește foarte frecvent expresia *bunul nostru Dumnezeu*: „a binevoit bunul nostru Dumnezeu” (εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς θεὸς), după cum Sfântul Ioan Gurtă de Aur folosește foarte frecvent expresia *bunul nostru Stăpân* (ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν Δεσπότης), afirmând prin aceasta o mulțime de lucruri.

Mărturiile Părinților despre bunătatea lui Dumnezeu sunt fără număr. Am preferat să citez cât mai multe și cât mai scurte tocmai pentru a face loc la mai mult. Sfântul Maxim Mărturisitorul ne spune că scopul celui bun este să-i adune pe cei răi și să-i facă buni: Din fire bun numai Dumnezeu este, și bun prin viețuire, numai cel ce se aseamănă Lui / cel ce imită pe Dumnezeu. Căci scopul Celui ce este bun din fire este să-i adune pe cei răi și să-i facă buni”[17]. Citățm încă un argument adus în favoarea bunătății lui Dumnezeu tot de Sfântul Maxim: „...Cel bun din fire și negrăit în bunătate nu zice să iertăm de șapte ori, ci de șaptezeci de ori câte șapte”[18].

Sfântul Ioan Damaschin, în *Dogmatica* sa, spune că Dumnezeu i-a făcut pe oameni pen-

9 Basilius Theol., *De spiritu sancto*, cap. 19, secț. 48, al. 17.

10 Basilius Theol., *De spiritu sancto*, cap. 24, secț. 56, al. 2.

11 Origenes Theol., *Commentarii in evangelium Joannis* (lib. 1, 2, 4, 5, 6, 10, 13), Cartea a 6-a, cap. 57, secț. 295, al. 3

12 Athanasius Theol., *De incarnatione verbi*, cap. 3, secț. 3, al. 1. Ὁ Θεὸς γὰρ ἀγαθός ἐστι, μᾶλλον δὲ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος ὑπάρχει·

13 Basilius Theol., *Constitutiones asceticae* [Sp.], Vol. 31, p. 1428, al. 15.

14 Joannes Chrysostomus Scr. Eccl., *De diabolo tentatore* (homiliae 1-3), Vol. 49, p. 265, al. 16.

15 Joannes Chrysostomus Scr. Eccl., *De paenitentia* (homiliae 1-9), Vol. 49, p. 325, al. 17

16 Joannes Chrysostomus Scr. Eccl., In illud: *Propter fornicationes autem unusquisque suam uxorem habeat*, Vol. 51, p. 209, al. 16.

17 Maximus Confessor Theol., *Capita de caritate*, Cartea a 4-a, secț. 90, al. 1.

18 Maximus Confessor Theol., *Liber asceticus*, secț. 40, al. 59.

tru a-i face părtași bunătății Sale: „Bun fiind Dumnezeu, și pentru împărtășirea de bunătatea Lui, ne-a adus pe noi din neființă la ființă”[19]. Prin urmare, nu este un lucru secundar bunătatea lui Dumnezeu, ci este unul esențial, din moment ce se află la temeiul Sfatului dumnezeiesc de a face lumea și pe oameni.

Sfântul Ioan Damaschin insistă asupra acestui aspect, adăugând și observația că Dumnezeu nu S-a mulțumit să „Se vadă numai pe Sine”, ci, din prea-multa Lui bunătate, a făcut lumea celor văzute și a celor nevăzute, precum și pe om, el însuși alcătuit din universul văzut și din cel nevăzut: „Căci bun și mai presus de [a fi] bun fiind Dumnezeu, nu S-a mulțumit cu vederea Sinelui, ci a binevoit, din prea-multa Lui bunătate, să facă făpturi care să beneficieze și să participe la bunătatea Lui; aduce din neființă la ființă și le creează pe toate, pe cele văzute și pe cele nevăzute, și pe omul cel alcătuit din văzut și din nevăzut”[20].

Nu este un lucru secundar bunătatea lui Dumnezeu, ci este unul esențial, din moment ce se află la temeiul sfatului dumnezeiesc de a face lumea și pe oameni.

Tot Sfântul Ioan Damaschin reia această idee, îmbogățind-o: Bunul, atotbunul și mai-presus-de-bunul Dumnezeu, în întregime fiind bunătate, pentru bogăția bunătății Sale cea covârșitoare, nu S-a mulțumit să fie numai El bun, adică firea Sa să nu fie nimănui împărtășită. Pentru aceasta, a făcut mai întâi puterile cele înțelegătoare și cerești, apoi lumea văzută și sensibilă, apoi pe om, din lumea înțelegătoare și din cea sensibilă. Așadar, toate cele făcute de El sunt părtașe la bunătatea Lui după ființă. El este ființa tuturor, deoarece în El sunt toate cele ce sunt, nu numai pentru că El le-a adus de la neființă la ființă, ci și pentru că lucrarea / energia / harul Lui pe toate cele făcute de El le ține și le întreține. În plus, și animalele, căci după ființă și după participare la viață, se împărtășesc de bunătate. Iar omul, fiind făcut rațional și stăpân pe sine, a primit puterea ca, prin libertatea sa, să ajungă la unirea cu Dumnezeu, dacă rămâne în bunătate, adică în ascultarea de Creator”[21].

Pronia dumnezeiască este tot manifestarea bunătății lui Dumnezeu: „Iar că Dumnezeu poartă de grijă și că poartă bine de grijă, oricine o va putea vedea în chipul cel mai drept din următoarea argumentare. Singur Dumnezeu este prin fire bun și înțelept. Așadar pentru că este bun, poartă de grijă, căci cel care nu poartă de grijă nu este bun. Căci și oamenii, și cele nerationale în chip firesc poartă de grijă de odraslele lor; iar cel care nu

19 Joannes Damascenus Scr. Eccl., Theol., *Expositio fidei*, sect. 12b, al. 4.

20 Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Ediția a III-a, Editura Scripta, 1993, București, p. 37. Vezi și originalul în Joannes Damascenus Scr. Eccl., Theol., *Expositio fidei*, sect. 16, al. 2.

21 Joannes Damascenus Scr. Eccl., Theol., *Expositio fidei*, sect. 86, al. 2.

poartă de grijă este hulit. Apoi, pentru că Dumnezeu este înțelept, poartă de grijă existenței în chipul cel mai bun”[22].

Numele cel mai potrivit pentru Dumnezeu este „Cel bun”

Bunătatea lui Dumnezeu este printre atributele principale ale Acestuia, subliniate de către Părinții Bisericii. Nu este surprinzător să constatăm așadar la Sfântul Dionisie Areopagitul, citat de Sfântul Ioan Damaschin în *Dogmatica* sa, că cel mai potrivit nume pentru Dumnezeu este „Cel bun”, chiar la concurență cu numele pe care ni-l descoperă Dumnezeu Însuși: „Cel ce sunt”. Argumentul adus de Sfântul Ioan Damaschin este acela că bunătatea lui Dumnezeu coincide cu însăși existența Lui:

„Dintre toate numele care se dau lui Dumnezeu, se pare că cel mai propriu este „Cel ce este”, după cum El Însuși S-a numit pe munte lui Moise, când zice: „Spune fiilor lui Israil: M-a trimis Cel ce este”. Căci are adunată în El Însuși toată existența, ca o mare infinită și nemărginită a ființei. Dar, după cum spune Sfântul Dionisie, numele cel mai potrivit al lui Dumnezeu este „Cel bun”, căci nu este cu putință să spui despre Dumnezeu că întâi există și apoi este bun”[23].

Bunătatea lui Dumnezeu stă la temelia facerii lumii și a omului

Părintele nostru sfânt Dumitru Stăniloae spune în *Teologia Dogmatică Ortodoxă* că Dumnezeu a făcut lumea din bunătate. Mai întâi vorbește, la capitolul despre atributele dumnezeiești, despre bunătatea lui Dumnezeu, apoi, la capitolul despre crearea lumii, scrie că motivul pentru care a creat Dumnezeu lumea și pe om este bunătatea Lui[24]: „Dumnezeu a creat lumea din bunătate, pentru ca să facă părtașe și alte ființe la iubirea lui inter-trinitară”[25]. El citează mărturii ale Părinților. Mai întâi, citează pe Sfântul Grigorie de Nyssa, care spune: „Astfel, Dumnezeu-Cuvântul, Înțelepciunea, Puterea, a fost creatorul naturii umane, nu împins de necesitate la crearea omului, ci în virtutea iubirii Sale pentru această ființă, a cărei existență a produs-o. Trebuia ca lumina să nu fie nevăzută, slava să nu rămână fără martor, bunătatea să nu fie fără o altă persoană care să se bucure de ea, și celelalte daruri, câte se văd în jurul firii dumnezeiești, să nu rămână fără efect, nefiind cineva care să se împărtășească și să se bucure de ele”[26]. Apoi

22 Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, p. 76.

23 Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, p. 26.

24 Ultimul tratat de *Teologie dogmatică ortodoxă* elimină însă inexplicabil capitolul despre atributele lui Dumnezeu, iar la capitolul despre crearea lumii menționează în treacăt despre faptul că Dumnezeu a făcut lumea din iubire. Așa încât nu se mai vorbește despre bunătatea lui Dumnezeu și nici despre numele „Cel bun”, dat de Sfinții Părinți lui Dumnezeu.

25 *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, București, 1978, p. 337.

26 *Cuvântarea catehetică cea mare*, P.G. 45, col. 21, la Sf. Pr. Mărturisitor Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 337.

Sfântul Dumitru Stăniloae prezintă toate atributele dumnezeiești în perspectiva împărtășirii omului și a întregii creații de ele. Această participare se înțelege nu în termenii consumului, ci al îmbogățirii persoanei umane cu atributele dumnezeiești la măsura omenească și transmiterea lor mai departe. Când cineva se împărtășește de bunătatea lui Dumnezeu, devine el însuși bun și bunătatea lui se manifestă față de cei din jurul lui.

citează pe Sfântul Dionisie Areopagitul, care spune: „Binele, prin însuși faptul că există ca bine ființial, întinde bunătatea la toate cele ce sunt”[27].

De altfel, Sfântul Dumitru Stăniloae prezintă toate atributele dumnezeiești în perspectiva împărtășirii omului și a întregii creații de ele[28]. Capitolul despre bunătatea lui Dumnezeu îl intitulează: „Bunătatea și iubirea lui Dumnezeu și participarea noastră la ele”. La fel, capitolul despre sfințenie: „Sfințenia lui Dumnezeu și participarea noastră la ea”. La fel: „Infinitatea lui Dumnezeu și participarea creaturilor mărginite la ea”. Sau: „Simplitatea lui Dumnezeu și participarea la ea a creaturii compuse”; „Atotputernicia lui Dumnezeu și diferitele puteri ale făpturilor datorită participării la ea”; „Atotștiința și înțelepciunea lui Dumnezeu și participarea creaturilor raționale la ele”.

„Noi nu cunoaștem atributele lui Dumnezeu decât în dinamismul lor și în măsura în care ne împărtășim de ele”[29], scrie Sfântul Dumitru Stăniloae. Această participare se înțelege nu în termenii consumului, ci al îmbogățirii persoanei umane cu atributele dumnezeiești la măsura omenească și transmiterea lor mai departe. Când cineva se împărtășește de bunătatea lui Dumnezeu, devine el însuși bun și bunătatea lui se manifestă față de cei din jurul lui.

M-aș bucura să rămână cititorul cu această concluzie în urma lecturii acestui smerit material despre bunătatea lui Dumnezeu, anume că toate cele bune ale omului și bunătatea lui vin de la Dumnezeu, așadar nu-și au izvorul și obârșia în om. Omul a fost astfel conceput de înțelepciunea dumnezeiască, încât să viețuiască și să funcționeze hrănindu-se cu darurile lui Dumnezeu, cele făcute și cele nefăcute, cele văzute și cele nevăzute. Omul nu poate face ceva din nimic. Singurul Dumnezeu-Creatorul face lucruri din nimic, El este izvorul vieții și izvorul tuturor bunătăților, iar omul este chemat să se împărtășească de darurile dumnezeiești și îndumnezeitoare.

27 *De divinis nominibus*, cap. IV, I-II, P.G. 3, col. 693-696, la Sf. Pr. Mărturisitor Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, pp. 337-338.

28 Vezi *Teologia dogmatică ortodoxă*, Vol. I, p.146 ș.u.

29 *Teologia dogmatică ortodoxă*, Vol. I, p. 163.